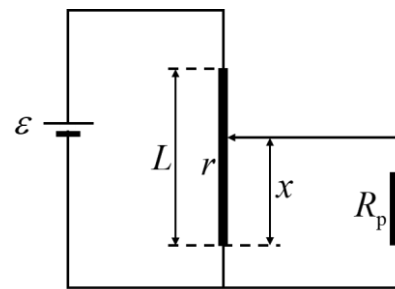

Друштво физичара Србије
Министарство просвете, науке и технолошког
развоја Републике Србије
ЗАДАЦИ

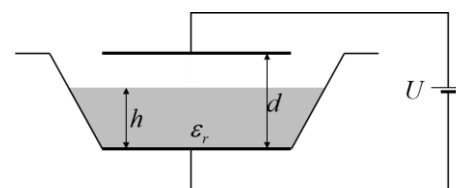
Српска физичка
олимпијада
20-21.05.2019.

1. Отпорна жица дужине L , чија је отпорности по јединици дужине r у $[\Omega/\text{m}]$, је везана у коло са извором електромоторне силе ε као на слици 1. Са отпорне жице се помоћу клизача са контактом, узима напон U_p потребан за рад потрошача отпорности R_p . Одредити напон на потрошачу, U_p , за дато растојање x клизача од почетка жице, као на слици 1. Величине L , r , ε , R_p и x сматрати познатим.

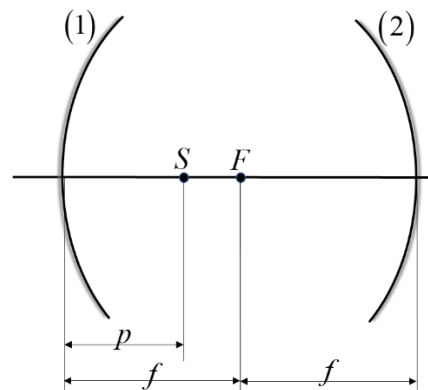
слика 1

2. Раван ваздушни кондензатор, растојања између електрода $d = 9\text{ mm}$, смештен је у посуду од изолационог материјала тако да једна електрода лежи на дну посуде. Дебљина електрода је занемарљива. Кондензатор је прикључен на стални напон U тако да поље у ваздуху између плоча има вредност $E = 500\text{ kV/m}$. До које висине h треба сипати уље диелектричне константе $\varepsilon_r = 4$ у посуду као на слици 2, да би поље, у делу кондензатора који је остао испуњен ваздухом, имало вредност $E_1 = 1,5\text{ MV/m}$? Кондензатор се може сматрати плочастим и ефекти крајева се могу занемарити.

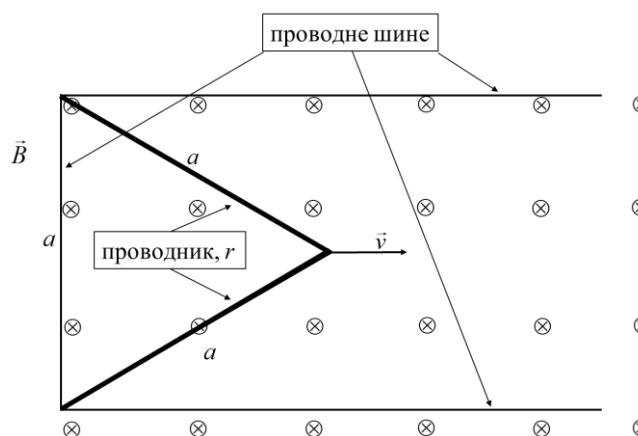
слика 2

3. Два конкавна огледала жижних даљина f , постављена су једно насупрот другог тако да им се жиже F поклапају (слика 3). Тачкасти извор светлости S , постављен је на заједничкој оптичкој оси на растојању p од првог огледала. Одредити на којој се удаљености од првог огледала добија лик светле тачке S после одбијања светлости од огледала (1) и потом огледала (2) (размотрити само овај тражени случај, с обзиром да ће доћи до вишеструког одбијања). Величине f и p сматрати познатим.

слика 3

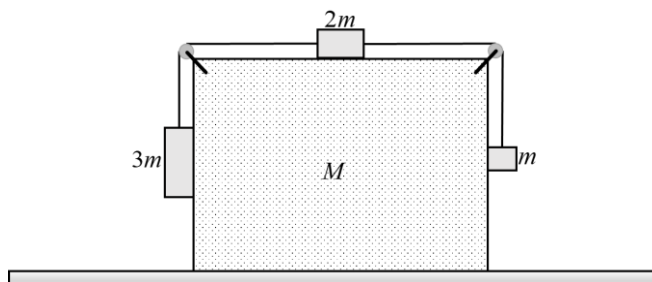
4. Проводник отпорности по јединици дужине $r = 1\text{ }\Omega/\text{m}$ је савијен као на слици 4 и постављен на проводне шине занемарљиве отпорности. Читав систем се налази у константном и хомогеном магнетном пољу индукције $B = 0,2\text{ T}$, нормално управљеном у односу на раван у којој се налази систем (слика 4). Проводник се помера по шинама без трења, константном брзином у равни у којој лежи, у смеру као на слици 4. Израчунати количину наелектрисања q која протекне кроз попречни пресек проводника док се проводник помери за растојање $x = 1\text{ m}$.

слика 4

5. На телу масе $M = 10 \text{ kg}$ налази се систем тегова повезаним лаким неистегљивим нитима и котовима као на слици 5. Маса тегова су m , $2m$ и $3m$, где је $m = 1 \text{ kg}$. Коефицијент трења између тела повезаних нитима и тела масе M износи $\mu = 0,1$. Трење између тела масе M и подлоге је занемарљиво. На почетку сва тела мирују и трења између тела су таква да тела препуштена самима себи почињу да се крећу. Одредити укупну количину топлоте која ће се ослободити у првих $t = 10 \text{ s}$ кретања тела у систему услед трења. Занемарити евентуално одступање вертикалних нити од вертикалног правца.

слика 5

Решења детаљно образложити

Задатаке припремио: др Владимир Марковић ПМФ Крагујевац

Рецензенти: др Бранислава Мисаиловић, Физички факултет Београд

Председник Комисије за такмичење ДФС: Проф. др Мићо Митровић, Физички факултет, Београд

Свим такмичарима желимо успешан рад!

**ТАКМИЧЕЊЕ ИЗ ФИЗИКЕ УЧЕНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА
ШКОЛСКЕ 2018/2019. ГОДИНЕ.**

**Друштво физичара Србије
Министарство просвете, науке и технолошког
развоја Републике Србије
РЕШЕЊА**

**Српска физичка
олимпијада
20-21.05.2019.**

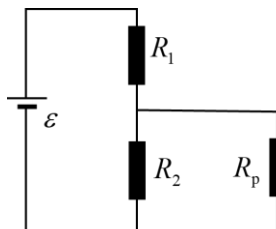
1. Отпорна жица у колу са које се узима одређен напон се понаша као потенциометар са клизачем, који можемо представити као редну везу два отпорника R_1 и R_2 , као на слици 6. Њихове отпорности ће зависити од позиције контакта клизача x , тј. $R_1 = r(L - x)$ [2п] и $R_2 = rx$ [2п]. Отпорници R_2 и R_p чине паралелну везу и њихова еквивалентна отпорности

износи $\frac{1}{R_e} = \frac{1}{R_2} + \frac{1}{R_p}$ [3п], одакле је $R_e = \frac{R_2 R_p}{R_2 + R_p}$ [1п]. Сада

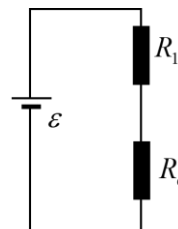
еквивалентна шема изгледа као на слици 7. Омов закон за цело струјно коло гласи $I = \frac{\varepsilon}{R_1 + R_e}$ [3п]. Напон на еквивалентном отпорнику износи $U = IR_e$ [2п]. Због

паралелне везе отпорника мора важити $U_p = U$ [1п], тј. $U_p = \frac{R_e \varepsilon}{R_1 + R_e}$ [1п]. Комбинацијом горњих

једначина добија се да је $U_p = \frac{rxR_p \varepsilon}{rxR_p + r(L - x)(rx + R_p)}$ [5п].

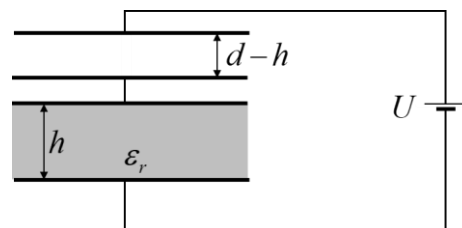
слика 6

слика 7

2. Напон између плоча кондензатора када је испуњен ваздухом износи $U = Ed$ (4,5kV) [1п]. Када се у посуду дода уље до висине h , кондензатор испуњен делом уљем и делом ваздухом можемо представити редном везом два кондензатора, један испуњен само ваздухом, а други само уљем, слика 8. Капацитети ових кондензатора су $C_1 = \varepsilon_0 \frac{S}{d-h}$ [3п] и $C_2 = \varepsilon_0 \varepsilon_r \frac{S}{h}$ [3п]. Еквивалентни

капацитет је $\frac{1}{C_e} = \frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2}$ [2п], тј. $C_e = \frac{C_1 C_2}{C_1 + C_2}$. Заменом

слика 8

капацитета C_1 и C_2 у израз за еквивалентни капацитет добија се $C_e = \frac{\varepsilon_0 \varepsilon_r S}{h + \varepsilon_r (d-h)}$ [3п]. Количина

наелектрисања на оба кондензатора је иста и износи $Q = C_e U$ [1п]. Напон на кондензатору који за

диелектрик има ваздух износи $U_1 = \frac{Q}{C_1}$ [1п], тј. $U_1 = \frac{\varepsilon_r (d-h) U}{h + \varepsilon_r (d-h)}$ [1п]. Јачина електричног поља у делу где

се налази ваздух је $E_1 = \frac{U_1}{d-h}$ [2п], тј. $E_1 = \frac{\varepsilon_r U}{h + \varepsilon_r (d-h)}$, одакле је $h = \frac{\varepsilon_r}{\varepsilon_r - 1} \left(d - \frac{U}{E_1} \right) = 8 \text{ mm}$ [2+1п].

3. По одбијању од огледала (1) добија се имагинаран лик на растојању l од огледала, слика 9.

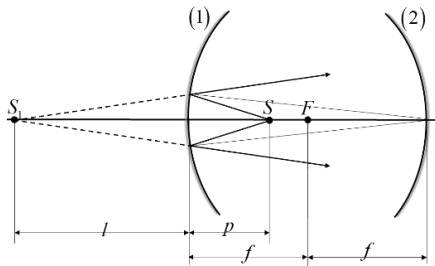
Једначина огледала гласи $\frac{1}{f} = \frac{1}{p} - \frac{1}{l}$ [3п], одакле је $l = \frac{pf}{f-p}$ [3п]. Лик огледала (1), S_1 , је сада

предмет за огледало (2) и налази се на растојању $p_1 = 2f + l$ [2п], слика 10. Сада предмет S_1 за огледало (2) даје реалан лик на растојању l_2 од огледала (2), слика 11. Једначина огледала

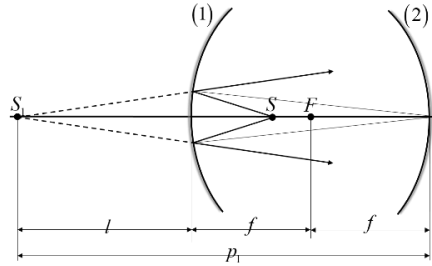
гласи $\frac{1}{f} = \frac{1}{p_1} + \frac{1}{l_2}$ [3п], одакле је $l_2 = \frac{f(2f+l)}{f+l}$ [2п], где се заменом вредности p_1 добија израз

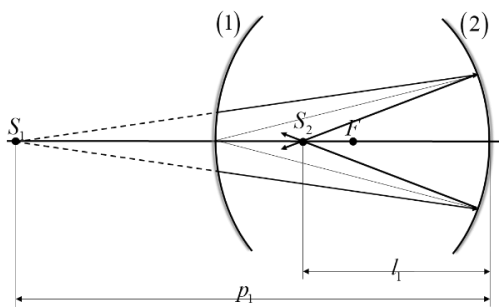
$l_1 = \frac{f(2f+l)}{f+l}$ [2п]. Заменом израза за l у претходни израз и сређивањем истог добија се да је $l_1 = 2f - p$ [2п], одакле се може закључити да се лик од огледала (2) поклапа са светлом тачком S [2п], слика 12.

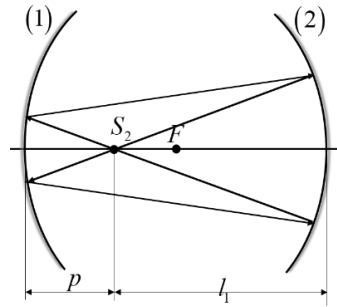
Слика 9

Слика 10

Слика 11

Слика 12

4. Индукована електромоторна сила унутар затворене контуре која се креће у магнетном пољу износи $\varepsilon = \left| -\frac{\Delta\Phi}{\Delta t} \right|$ [1п], где је $\Delta\Phi = B\Delta S$ [1п] промена флукса, тј. $\Delta S = S_2 - S_1$ [1п]. Са слике 13 се могу одредити

површине $S_1 = \frac{1}{2}ah$ [2п] и $S_2 = ax + \frac{1}{2}ah$ [2п], где је h

висина троугла. Заменом у горњи израз добија се $\Delta S = ax$ [2п], тј. $\Delta\Phi = Bax$ [2п]. Електромоторна сила која се

индукује у контури је $\varepsilon = \frac{Bax}{\Delta t}$ [2п], где је $\frac{x}{\Delta t} = v$. Како је

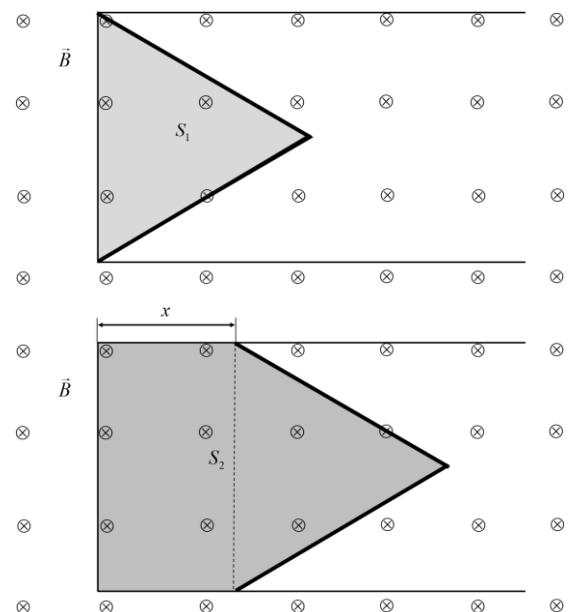
брзина кретања контуре константна, електромоторна сила која се индукује у контури ће бити константна, што ће довести до протицања константне једносмерне струје у колу. Укупна отпорност читаве контуре износи $R = r \cdot 2a$

[1п], па је према Омовом закону струја у колу $i = \frac{\varepsilon}{R}$ [1п].

Количина наелектрисања која протекне кроз коло се може одредити познавајући струју која протиче кроз коло

$\Delta q = i\Delta t$ [2п], што даје $\Delta q = \frac{\varepsilon}{R} \frac{\Delta\Phi}{\varepsilon}$, тј. $\Delta q = \frac{Bx}{2r} = 0,1\text{C}$

[2+1п].

слика 13

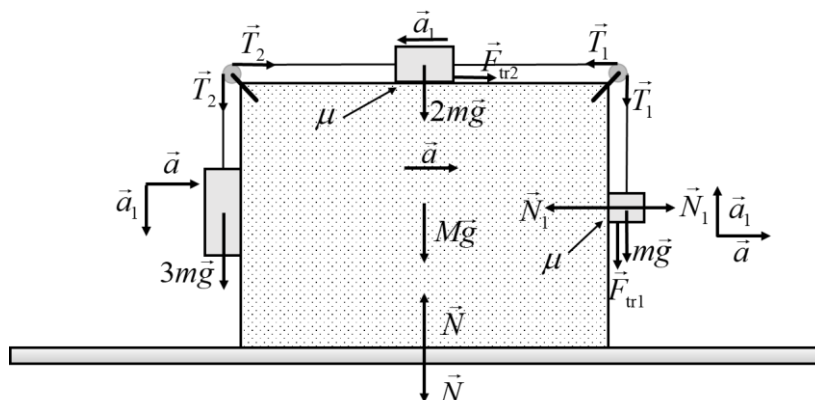
5. Силе које делују на тела су приказане на слици 14. Тело масе $3m$ ће почети да пада, тело масе $2m$ ће се кретати улево, тело масе m ће се кретати навише у односу на тело масе M , док ће се тело масе M кретати удесно. Између тела масе m и M јавиће се сила реакције подлоге. Тело масе $3m$ неће деловати силом на тело масе M и по поставци задатка нити остају паралелне. Због тога тело масе $3m$ се неће одвојити од тела масе M , али га неће ни притискати. Једначине кретања тела повезана неистегљивом нити су $3ma_1 = 3mg - T_2$ [2п], $2ma_1 = T_2 - F_{\text{тр}2} - T_1$ [2п] и $ma_1 = T_1 - mg - F_{\text{тр}1}$ [2п] у правцу нити. За тело масе M једначина кретања гласи $Ma = T_2 - F_{\text{тр}2} - T_1 - N_1$ [2п]. Силе трења и реакције подлоге су $F_{\text{тр}1} = \mu N_1$ [1п], $F_{\text{тр}2} = \mu 2mg$ [1п], $N_1 = ma$ [1п]. Сабирањем прве три једначине добијамо израз $6a_1 + \mu a = 2g(1 - \mu)$.

Елиминисањем T_1 и T_2 у четвртој једначини добија се израз $a_1 = \frac{M+m}{2m}a$. Сређивањем последње две

једначине добијају се убрзања $a = \frac{2mg(1-\mu)}{3M+(3+\mu)m}g \left(0,53 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}\right)$ [2п] и $a_1 = \frac{(M+m)(1-\mu)}{3M+(3+\mu)m}g \left(2,93 \frac{\text{m}}{\text{s}^2}\right)$ [2п]

. Количина топлоте која се ослободи радом силе трења је $Q = A_{\text{тр}} = (F_{\text{тр}1} + F_{\text{тр}2})x$ [2п], где је $x = \frac{1}{2}a_1t^2$ [1п]

пређени пут тела маса m и $2m$, тј. $Q = \frac{1}{2}(\mu ma + 2\mu mg)a_1t^2 \approx 295,7 \text{ J}$ [1+1п].

слика 14